

az összes magyar hadifoglyot szabadon bocsátják – után is tapasztalható volt. A táborok fokozatos megszüntetésével még egy ideig folytatódott a magyar foglyok keleti (országhatáron túli) területekre transzportálása.

A kötet utolsó előtti egysége a foglyok magyarországi szállítását, azon belül is a romániai átmeneti, illetve elosztótáborokig történő kiszállítás kérdéseit elemzi. Tartalmát tekintve – például a bevagonírozás, útvonalak, szállítási idő, ellátás, egészségügyi viszonyok – lefedi az első kötetben közölt tényeket. Ellenben a könyv zárófejezete újszerű a tekintetben, hogy számba veszi azokat a magyarországi emlékhelyeket, amelyek az egykori hadifoglyótáborok helyén létesültek. Már a fejezet-cím: *A hadifoglyótáborok emlékezete: Kárpátalján emlékpark siratófállal – és Magyarországon?* olvasása során is felmerül a kérdés: mi a célja a szerzőnek az előző kérdésfeltevéssel? A választ nem késlekedik megadni: „A magyar társadalomnak óriási az adóssága a szovjetunióbeli hadifoglyó-, internáló- vagy GULAG-lágerekbe kényszermunkára hurcolt honfitársaink iránt! Több generáció nőtt fel mindezeknek az ismereteknek a hiányában, ami torzította világlátásukat, identitástudatukat.” – E tekintetben a kérdésfeltevés jogos, mi több, időszerű. A címben szereplő – nevezük finoman „számonkérés-szerű” – kérdés pedig arra vonatkozik, hogy ha már az egykori Szovjetunió területén már több száz emlékhelyt létesített a Magyar Állam, akkor hogyan lehetséges az, hogy a mai Magyarország területén működött 56 hadifoglyótábor közül mindössze négynek a helyén van emléktábla és csak egynek a helyén emlékmű?

E nagyjelentőségű munkát az első kiadással ellentétben immáron színes fényképfelvételek is kiegészítik, amelyeket két csoportba lehet sorolni. Az egyik a ceglédi hadifoglyótáborban maradt, a foglyok által kegyetlen körülmények ellenére már-már művészi értékkel készített és nem utolsósorban informatív téglafaragások fényképgyűjteménye. A másik a Magyarország határain kívül állított hadifoglyó-temetők, emlékhelyek és a hazánkban létesített emléktáblák állításáról készült fotósorozat. A kötet egy rövid forrásmelléklettel és a magyarországi hadifoglyótáborok településenkénti listájával zárul.

Bognár Zalán új kutatásaival kibővítette korábbi munkáját. Szakszerűen átdolgozott, fotókkal és számos korabeli dokumentummal alátámasztott könyvéből hitelesen megismerhetjük a második világháborús magyar hadifoglyok és polgári személyek, ún. „malenykij robotosok” sorsát, a transzportok folyamatát és a táborok mindennapi életkörülményeit. Könyvével méltón adózott az elhurcoltak és embertelen körülmények között elhunyt honvédek, civilek és más nemzetiségűek emléke előtt, mementőt állítva az utókor számára is.

Kiss András

CELIA LEE – PAUL EDWARD STRONG (SZERK.)

WOMEN IN WAR

From Home Front to Front Line

(*Pen and Sword Books, Barnsley, 2012. 237 o. ISBN 978-1-84884-669-2*)

Az angliai Dél-Yorkshire-ban, Barnsley városban működik a kifejezetten hadtörténelmi profillal rendelkező Pen and Sword Books (Toll és Kard Könyvek) kiadó, amely 2012. március 5-én jelentette meg a *Nők a háborúban – Az otthoni fronttól a frontvonalig* című tanulmánykötetet.

Bár a kiadó a kötet fülszövegén azzal indokolja a mű megjelenítésének fontosságát, hogy a nők szerepe a hadviselésben a hadtörténetírás elhanyagolt területe, valójában a téma hosszú ideje foglalkoztatja a hadtörténészeket szerte a nagyvilágban. Talán jól szemlélteti ezt az a tény, hogy ha a British Library katalógusában a „nők” és a „háború” kulcsszavakra együttesen keresünk rá, 8704 különböző kötetet találunk, ami a témával foglalkozik, az amerikai Library of Congress nyilvános katalógusában pedig még ennél is valamivel több, 8734 hasonló tartalmú címhez jutunk el. A fenti találatok közt az általános történeti áttekintésektől kezdve konkrét háborúkat, haderőnemeket,

fegyvernemeket, vagy országokat bemutató köteteket találhatunk a nők részvétele szempontjából. A címet olvasva joggal merülhet fel a kérdés: mi újat tud adni a témával kapcsolatban a kötet a több mint nyolcezer, csak angol nyelven megjelent hasonló témájú kiadványhoz képest? Az alcím is inkább bővíti, mint szűkíti a nagyon is általános címet, hiszen arra enged következtetni, hogy nem csupán a hadseregben szolgáló nőkről, hanem a háborús időkben a hátszországban tevékenykedő asszonyokról is olvashatunk a kiadványban.

Összesen 18 tanulmány került be a kötetbe, melyeket a szerkesztők hat nagyobb tartalmi egységbe soroltak. A könyv a szerzők bemutatásával kezdődik, a 8–12 soros rövid életrajzok a tanulmányok szerzőinek iskolai végzettségeit, tudományos fokozatait, beosztásukat, elismeréseiket és fontosabb publikációik jegyzékét tartalmazzák.

A rövid előszóban Gary Sheffield, a Birminghami Egyetem hadtudományi professzora tart rövid történeti áttekintést, melyben megállapítja, hogy míg korábban a nők elszenvedői voltak a férfiak konfliktusainak, addig a francia forradalom és a napóleoni háborúk időszakával kezdődően a hadviselés megváltozásával megjelenik, majd kiteljesedik szerepük a háborúkban. Különböző szempontokat és példákat villant fel, melyeket kedvesen ajánl a tanulmányok elolvasásához, ugyanis a szempontok és korszakok mellett zárójelben minden esetben megtalálhatjuk, hogy mely fejezetben olvashatunk részletesebben a kérdésről. Ezt a részt a szerkesztői megjegyzés követi, melyből kiderül, hogyan ismerkedtek meg a szerkesztők egymással és miért tartották fontosnak a kötet megjelentetését. Részletezik a tanulmánykötet összeállításának részleteit, s köszönetet mondanak mindenkinek, aki valamilyen formában hozzájárult megjelenéséhez. A könyvet keretes írásban minden olyan nő emlékének ajánlják, aki valamilyen háború következtében vesztette életét. Ezt követi a használati útmutató, ami tulajdonképpen a szerkesztői előszó tartalmi része, s hasonló logikával épül fel, mint Sheffield professzor előszava. Egy rövid történelmi áttekintés után néhány soros rezümét közölnek a tanulmányokról. Érdekesség, hogy a szerkesztők egy idézettel kezdik az útmutatót, amit a Kr. u. 697-ben keletkezett ír Cáin Adomnáin (Ártatlanok törvénye) angol nyelvű fordításából választottak. Ez volt az egyik első olyan írásba foglalt törvény a nyugati világban, amelyik rendelkezett a nem hadviselő felek szerepéről és a velük való bánásmódról háborúk idején. A könyv számozása is a használati útmutatóval kezdődik.

A kötet első nagyobb, két tanulmányt tartalmazó egysége a XIX. századdal foglalkozik. Az első címe magyarul: *Sir Colin Campbell kellemetlenségei: A nők, mint tényezők a parancsnokság döntéseiben az 1857-es indiai lázadás idején*, melyet Dr. T. A. Heatcote, a brit hadtörténész, Kelet-Ázsia szakértő írt. A szerző ismerteti az 1857-es indiai eseményeket, amelyeket a magyar történetírást szípolylázadás néven ismer, majd kitér a nőkre is a konfliktus során. Megállapítja, hogy a lázadás idején az Észak-indiai területeken nem csak a brit hadsereg tagjai, de minden fehér ember, a brit-indiaiak, sőt a keresztény indiaiak is ki voltak téve a szípoly felkelők erőszakának. A brit főparancsnok kénytelen volt ezeket a csoportokat is figyelembe venni haditerve elkészítésekor, ugyanis a cseléséget távol kívánta tartani a konfliktustól. A nők tehát ebben az összefüggésben olyan csoportot képeztek, amelyet távol kell tartani a harci eseményektől, hogy elejét lehessen venni nagyobb tömegek fegyveres konfliktusba keveredésének. A másik XIX. századdal foglalkozó tanulmány már konkrétan kapcsolódik a hadviseléshez: *Heni Te Kiri Karamu: Gate Pa hősnője*, melynek szerzője Leicester Clinton történész, nyugállományú iskolaigazgató. A maori származású Heni Te Kiri Karamu Új-Zéland nemzeti hőse, jelentős törzsi vezető és harcos volt. A brit hadsereg és a telepések, valamint kis létszámú kollaboráns maori erő a Tauranga hadjárat során 1864-ben megostromolták a Gate Pa erődöt, ami Waikato maori király egyik fő támaszpontja volt. A királyt támogató négy gyermekes Heni Te Kiri Karamu más nőkkal ellentétben az erőd építése után nem hagyta el azt, hanem testvére mellett harcolt az ostrom idején. Hírnevét mégis a sebesültek ápolásában kifejtett tevékenységének köszönheti, a harcok során saját életét és testi épségét kockáztatva számos sérültet látott el, tekintet nélkül arra, hogy a katonák melyik oldalon harcoltak.

A második fejezet az első világháború időszakával foglalkozik, és mindössze egyetlen tanulmány került be a műbe ebből az időszakból. A tanulmány az *Otthonból otthon a nyugati fronton, 1914–1918* címet viseli a *Nők hozzájárulása a morálhoz* alcímmel. A szerző, Mrs. Elspeth Johnstone arról értekezik, hogy a brit nők a világháború idején azáltal, hogy a hagyományos ápolónői szerepek mellett nagy számban jelentkezték egyházi és jótékonyági szervezetekhez munkára, tehermentesítették a harcoló alakulatokat, másrészt a frontvonalak mögötti viszonylagos nyugodt

körülmények megteremtésével morálisan is segítették a Franciaországban és Belgiumban a harcok idején brit katonák millióinak küzdelmét.

A kötet a továbbiakban kizárólag a második világháború időszakát tárgyalja, négy fejezetre bontva; egy általános fejezetet követően a harcoló alakulatokat, a titkosszolgálatokat és a keleti hadszínteret vizsgálja.

A *második világháború* című harmadik fejezetben két tanulmány található. Mark Connelly, a Kenti Egyetem modernkori történelemtudományok professzorának munkája, ami a *Munka, sorban állás, és törődés: brit nők és a hátszág, 1939–1945* címet kapta. Itt nem az első, hanem a második világháború a korszak, de szinte azonosak a megállapítások, mint előző tanulmányban. A fő különbség a két írás között az, hogy Connelly professzor a különböző szervezetek munkájának bemutatása helyett elsősorban a nők gazdaságban betöltött szerepére helyezi a hangsúlyt. Kiemeli, hogy amíg a nők az ipari és mezőgazdasági termelőmunkában is helytálltak a frontokon harcoló férfiak helyett, addig a hagyományosnak tekinthető, a családban és a társadalomban betöltött női szerepeiket is megtartották, s ezáltal morálisan is segítették a harcolókat. A fejezet másik tanulmánya: *Menekülés a szövetséges hadseregekkel, civilek az 1940-es villámháborúban*. Szerzője Dr. George Bailey, aki elsősorban ökológusként, környezetmérnökként tevékenykedik, több brit és európai egyetem címzetes professzora, de rendszeresen publikál hadtörténelmi témákban is. Munkája tulajdonképpen forrásközlés, hiszen javarészt a szerző édesanyja, az ukrán származású Tatiana (Saczkowska) Bailey 1940-es naplójának részleteit közli: a villámháború idején az európai kontinensről az Egyesült Királyságba történő meneküléséről számol be. Bailey professzor édesanyja történetét tipikus és fontos kordokumentumnak tarja; az írást emlékének ajánlja.

A negyedik fejezet a brit harcoló alakulatok és a nők kapcsolatát vizsgálja négy tanulmányban. Az *Oltsd el a fényeket!* című írás, ahogy arra az alcím is utal, a Brit Királyi Tüzérség 93. fényszóró ezredével foglalkozik. Szerzője Immogen Corrigan nyugállományú őrnagy asszony, a Birminghami Egyetem doktorandusza. A dolgozatban tárgyalta alakulat érdekessége, hogy ez volt a brit hadtörténelem során az első teljes egészében női állományú katonai egység, amely háborúban bevetésre került. A tanulmány érdekessége, hogy a szerző elsősorban az „oral history” módszerrel dolgozott a megírásakor, forrásként szinte kizárólag az általa rögzített, egykor az alakulatnál szolgálatot teljesített nőkkel készített interjúkra támaszkodott. A tanulmányból kiderül a személyes érintettség is: a szerző nagyanyja is harcolt a második világháborúban. A második publikációt a fejezetben szintén egy hölgy, Georgina Natzio katonai szakíró jegyzi *Honvédelem: brit tüzérek, nők és etika a második világháború idején* címmel. A szerző elsősorban etikai szempontból közelíti meg a nők második világháborús szerepvállalását, és kitér a harcoló alakulatokhoz kerülésük körüli vitára is. Értekezik a nők bevonásáról a légvédelemben, s hogy miként hatott pozitívan a nők hadseregen belüli elismertségére Sir Frederick Alfred Pile vezérezredes 1939-es kinevezése a brit légvédelem parancsnokává. A fejezet harmadik tanulmányát a kiadvány ötletgazdája és egyben egyik szerkesztője, Celia Lee írta *Marina hercegnő, kenti hercegné, mint a WRNS parancsnoka a második világháború idején* címmel. A WRNS (Women's Royal Navy Service – Női Királyi Haditengerészeti Szolgálat) a brit haditengerészet 1917-ben alapított, 1993-ig működő női szárnya volt, amely kivette részét a második világháború küzdelmeiből is. A tanulmány a WRNS működése és második világháborús szerepvállalása mellett bemutatja Marina görög és dán hercegnő, kenti és brit királyi hercegné életét is, akinek a férje, György kenti herceg V. György brit király negyedik fia is, s a Brit Királyi Légierő tisztjeként repülőhalált halt egy skóciai hadgyakorlat közben a második világháború idején. Marina hercegnő 1940-től 1968-ban bekövetkezett haláláig viselte a WRNS tiszteletbeli parancsnoki címét, ő az egyik első olyan tagja a brit királyi családnak, aki rádiószózatban bízta az Egyesült Királyság női polgárait a WRNS-be történő belépésre, illetve önkéntes munkára.

Mike Ryan, számos légiérővel foglalkozó mű szerzője publikálta a szintén a kutatási területébe vágó témát *Hurrikánok és retikülök* címmel. Az alcímet olvasva egyértelmű válik – ha egyáltalán felmerült volna bárkiben is a kérdés –, hogy a címben szereplő „hurrikánok” ezúttal nem trópusi ciklonokra, hanem a brit Hawker Aircraft Limited elnevezésű, híres egymotoros Hurricane vadászrepülőgépeire utalnak, mert a tanulmány alcíme ezt jelöli is: *Női repülő-hajózók a RAF (Royal Air Force – Királyi Légierő) kötelékében a második világháború idején*. Mike Ryan elsősorban korabeli statisztikák segítségével hívja fel az olvasók figyelmét arra, hogy milyen nagy óraszám

repültek nők a legkülönbébb géptípusokon és hányféle bevetési céllal a második világháborúban. Külön kitér a támogató repülőalakulatok szerepére a háború alatt, illetve azokra a nőkre, akik ilyen csapatoknál teljesítettek szolgálatot.

A *Második világháború, titkosszolgálati* munka című ötödik fejezetben ugyancsak négy tanulmány olvasható. Ezek közül az első szerzője Dr. Juliette Pattinson történész, a Strathclyde-i Egyetem oktatója, akinek fő kutatási területe a nők és hadviselés kapcsolata. Ebben a kötetben a *Brit titkos ügynökök a második világháborúban* című tanulmányát közli, melyben a nők munkáját mutatja be a különleges műveletek végrehajtására szakosodott SOE (Special Operations Executive – Különleges Műveletek Végrehajtó Szerve) kötelékében. Az 1940. július 22. – 1946. január 15. között fennálló SOE, akiket Sherlock Holmes lakása után a „Baker utcai Irregulárisoknak” is neveztek, számos nőt is foglalkoztatott. Pattinson több maga készítette interjú alapján idézi fel munkájukat, s az interjúkban megfogalmazott állításokat a publikációban igyekszik leváltári forrásokkal is megerősíteni.

A fejezet következő tanulmánya szorosan kapcsolódik az előző íráshoz. Szerzője Johnatan Walker, aki történelmi témájú regényei által ismert az Egyesült Királyságban. A kötetben közölt írás címe: *Sue Ryder, és a SOE-nak dolgozó FANY (First Aid Nursing Yeomanry – Nemesei Elsősegélynyújtó Ápolónők) tagok*. A FANY-t érdekes módon egy férfi, Edward Charles Baker alapította, aki 1898-ban megsérült egy szudáni hadjárat során. Az 1907 óta működő szervezet a Vöröskereszttel együttműködve fontos szerepet kapott a második világháborúban is, s a tanulmányból kiderül, hogy több tagja a SOE alkalmazásában is állt mint kódfejtő, távirász, sofőr, vagy épp szállásadó. Legismertebb közülük a tanulmány címében is szereplő Sue Ryder, aki a második világháborúban tizenöt éves korától fogva vett részt, a SOE lengyel szekciójában tevékenykedett, de járt később kiküldetésben Tunéziában és Olaszországban is. Háború alatti munkája elismeréseképp Sue Ryder megkapta Cheshire megye (észak-nyugat Anglia) és Varsó (Lengyelország) bárónői címeit. A 2000. november 2-án elhunyt Sue Ryder 1953-ban alapítványt hozott létre, amely ma is működik. Sue Ryder nevére napjainkban Suffolkban kórház, Anglia és Wales szerzte pedig jótékonyági üzletek viselik. Johnatan Walker cikkében Ryder önéletrajza alapján a FANY nővéreinek a SOE-ban betöltött munkáját mutatja be a második világháború idején. A fejezet következő tanulmányában Christine Halsall a *Nők és titok, fényképezési értelmezés* című írásában a Danesfield ház munkáját mutatja be. A napjainkban luxusszállodaként működő erdei házban a második világháború idején a brit titkosszolgálat emberei dolgoztak, köztük számos nő, például Winston Churchill lánya, Sarah Churchill is. Munkájuk a RAF által készített többszáz ezer németországi, valamint német megszállás alatt lévő terület légi fotójának tanulmányozása és kiértékelése volt. Az itt végzett munka fontos segítség volt a szövetséges katonai vezetés számára a tengelyhatalmak erőinek felderítésében és a hadműveleti tervezésben. A fejezet utolsó tanulmányának – *X Állomás – Nők a Bletchley Parkban* – szerzője John Lee hadtörténész, címzetes egyetemi tanár. A tanulmány a második világháború legismertebb, számos tudományos-, és szépirodalmi műben, dokumentum-, és játékfilmben is bemutatott titkosszolgálati bázisáról, a Bletchley Parkról és az ott dolgozó nőkről szól. Az itt végzett hírszerző munkát a brit, de általában az egész angolszász szakirodalom döntő jelentőségűnek fogadja el a második világháború végkimenetelére szempontjából, s fontosnak tartják azért is, mert az ott dolgozók munkája ékesen bizonyította, hogy a civil értelmiség és a katonai végzettséggel nem rendelkező – többségében női – operátorok is fontos hadiszolgálatot tehetnek háborús időkben.

A kötet utolsó tematikai egysége a keleti hadszíntérről foglalkozik, első tanulmányának címe: *Nők Leningrád ostrománál*, szerzője Tatjana Roshupkina orosz szakfordító, aki Dr. George Baley-hez hasonlóan szintén édesanyja élményei alapján közelít publikált témájához. A harcok idején kilenc éves Tatjana Csernyiseva rokonlátogatás miatt szorult az ostromlott városba. Roshupkina a történelemkönyvek adatai és édesanyja emlékei alapján igyekszik bemutatni az ostromot a brit olvasóközönségnek a szovjet civilek nézőpontjából.

A kötet társzerkesztője, Paul Edward Strong kutató történész tanulmányának címe: *'Lotta Svärd, Nachthexen és Blitzmädel' – Nők hadiszolgálatban a keleti hadszíntéren*. Ez az első olyan írás a kötetben, amelyik nem csak a szövetségesek oldalát mutatja be a nők háborús részvétele szempontjából, hanem olyan szervezetekkel, egyesületekkel és alakulatokkal is megismerkedhet az olvasó, mint például a napóleoni háborúk hősnőjének nevét viselő finn Lotta Svärd Yhdistys, melynek tagjaként százezer nő tevékenykedett a téli háború idején. Bemutatja a katonai jellegű német

női szervezeteket, a WRNS-hez hasonló alakulatok német megfelelőjét, és kitér a Wehrmachtban és a Waffen SS-en szolgáló nőkre is. Megemlíti, hogy az 5. „Wiking” SS Páncélosadosztály mellett tevékenykedő norvég Anne Gunhild Moxanes ápolónő volt az egyetlen nem német nemzetiségű nő a második világháború idején, aki megkapta a vaskeresztet. De olvashatunk a tanulmányban hírszerzőkről, SS örökről, orosz mesterlövész nőkről, harcokszízekről vagy a németek által „Éjszakai boszorkányoknak” (Nachthexen) nevezett 588. szovjet éjszakai bombázó ezred katonanőiről is.

Dr. Halik Kochanski tanulmányának címe azonos a kötetével (Women in War), azonban alcíme (Lengyelország) egyértelművé teszi a témaválasztást: *Nem volt még egy ország, amely annyiszor cserélt volna gazdát a második világháborúban, mint Lengyelország*. Ezzel a mondattal kezdődik az ugyancsak családi kötődésű téma, ugyanis a szerző nagynénje, Nina Kochańska történetén keresztül meséli el a két tűz közé szorult ország háborús megpróbáltatásait. Nemcsak az országot, a családot is kettévágta a háború: galíciai otthonukat a németek szállták meg, az ország keleti felét pedig a Szovjetunió. A cikk bepillantást enged Sztálin birodalmának világába: Nina Kochańska deportálásra került Kazahsztánba. Grace Filby, pszichológiai és pedagógiai végzettséggel is rendelkező biológusnő tanulmányában (*Nők, akik megnyitették a hidegháborút*) a grúziai Eliava Intézetben dolgozó nők munkájával foglalkozik, akik a második világháború, s az azt követő hidegháború időszakában a vegyi- és biológiai eredetű szennyeződések és fertőzések kutatásával és gyógyításával, antibiotikumok és egyéb védő- és gyógyszerek fejlesztésével járultak hozzá a katonák megmentéséhez és a tudomány fejlődéséhez. Végül a *Háborús veteránok* című tanulmányban ismét Celia Lee közöl négy rövid interjút: Mrs. Georgina Ivison egykori katonai oktatónővel, Theresa Jordan nővérrel, aki a fronton teljesített ápolónői szolgálatot, egy egykor a WRNS szolgálatában álló és teljes neve elhallgatását kérő asszonnyal, akit csak Beryl néven említ, valamint Mrs. Mary (Minnie) S. Churchill-lel.

A kötet szép kiállítású, jó minőségű kiadvány: keménykötéses, az eredeti fekete kötetstábla felirat nélküli, a gerincen aranyszínű nyomásban olvasható a mű címe, szerkesztőinek neve és a kiadó logója. A védőborító is igényes, korabeli brit női harcosok fotóiból professzionális grafikus által összeállított munka.

A tanulmányokat egy összevont név-, szervezet-, és helységnevmutató index követi. A könyv közepén a 112–113. oldalak közt nyolc számozatlan táblán, összesen 36 fekete-fehér fotón látható a tanulmányok fényképmelléklete, átlagosan írásonként két-két fotóval, elsősorban a tanulmányokban szereplő nők vagy alakulatok fényképeivel. A könyv formai szempontból tökéletesen megfelel mindannak, amit egy tudományos szakkönyvtől elvár az olvasó: a hivatkozások kellő számúak, frissek és pontosak, az indexelés alapos, a szerkezet jól áttekinthető, a képaláírások világosak, a katonai rövidítések és szervezeti nevek feloldása hiánytalan, azonban ezek az ismérvek elsősorban a kiadó munkáját dicsérik. A tanulmányok ugyanis mind műfajukban, mind tudományos mélységükben jelentősen elütnek egymástól. Ha tehát visszatérünk az eredeti kérdésfeltevéshez, hogy mi újat tud még adni a témával kapcsolatban a kötet, akkor a válasz az, hogy nem sokat. Azonban éppen a tanulmányok közti tudományos és stilisztikai különbségek, valamint a sokszínű témaválasztás miatt a könyv mindvégig érdekes és olvasmányos marad. Noha nem valószínű, hogy mélyebb nyomot hagy a brit hadtörténetírásban, mégis egyik kitűnő példája lehet a történelmi témájú tudományos ismeretterjesztő kiadványoknak. Igényes kivitele, olvasmányossága és változatostematikája miatt jó eséllyel kerülhet fel az angol nyelvű közművelődési és iskolai könyvtárak polcaira, s közérthető nyelvezte miatt alkalmas lehet arra is, hogy felkeltse a laikus közönség érdeklődését a hadtörténelem, valamint a nők és a honvédelem kapcsolatának témájában.

Kiss Balázs